

2.8.2018

EOAK/3290/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa

TUUSULAN PALVELUKESKUS RIIHIKOTO, RYHMÄKOTI TAMMIKOTO

Tarkastuspöytäkirja

Aika: 28.6.2018

Paikka: Riihikoto, Tammikoto
Pellavamäentie 3 D-talo, 04320 Tuusula

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa
Notaari Kaisu Lehtikangas

Tarkastuskohteesta:
Palveluasumisen esimies - - -

TARKASTUKSEN TARKOITUS

Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja kertoivat lyhyesti apulaisoikeusasiamiehen tehtävistä.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon. Vielä kerrottiin, että eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifiointiin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaant henkilöt.

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua Tuusulan kunnan ylläpitämän Riihikodon tarjoaman ympärivuorokautisen asumispalvelun sisältöön ja laatuun.

YLEISKUVAUS TARKASTETTAVASTA KOHTEESTA

Riihikoto sijaitsee Hyrylän keskustasta 5 minuutin automatkan päässä alueella, jonne on keskitetty runsaasti vanhusten palveluja 2000 luvun kerrostaloihin, joissa on erilaisia vanhusten palvelutaloja ja ympärivuorokautista hoivaa tarjoavia yksiköitä. Osa yksiköistä on kunnan ja osa yksityisen säätiön hallinnassa. Riihikodossa on 88 asukaspaikkaa ja viisi ryhmäkotia. Alueen sijainti on rauhallinen, ja siellä on tarjolla mm. lähikauppa, viihtyisä kahvio, ja erilaisia yksityisiä fysioterapia- ja jalkahoitopalveluita.

Riihikodon piha on tasamaata ja kutsuliikenteen bussipysäkki on rakennuksen edessä olevalla kadulla. Rakennuksen ovi avautuu painikkeella sähköisesti.

Tarkastuskohteeksi valittiin Tammikoto, joka on tarkoitettu muistisairaille ja fyysisesti paljon apua tarvitseville vanhuksille.

ASUKKAAT

Tammikodossa on 24 paikkaa, jotka olivat tarkastushetkellä kaikki täynnä. Jokaisella vanhukSELLA on oma huone, joissa tilava kylpyhuone liukuovella. Talon puolesta asunnoissa oli laadukas sänky vuodevaatteineen ja yöpöytä. Muuten asukkaat kalustivat huoneistot omilla tavaroillaan. Huoneet olivat valoisia.

Asukkaista oli tarkastushetkellä 19 naista ja 5 miestä, joiden keski-ikä oli noin 80 vuotta.

Asukkaista yksi puhui jonkin verran haastavaa ulkomaalaista murretta. Edunvalvonta-asioissa hänelle järjestyi tulkki, joka koki murteen ymmärtämisen vaikeaksi. Yksi työntekijä osasi jonkin verran kieltä. Pääosin vanhuksen ohjaus tapahtui ohjaamalla ja elein. Kaikki muut asukkaat olivat suomenkielisiä. Asukkaista kukaan ei ollut täysin kuuro tai sokea.

Palveluasumisen esimies kertoi, että asukkaiden hoitoisuusaste oli määritelty joko yhden tai kahden hoidettavaksi. Ketään asukasta ei hoidettu pelkästään sänkyyn muuten kuin akuutin sairauden tai saattohoidon aikana. Palveluasumisen esimies kertoi, että asukkaista kukaan ei ollut tällä hetkellä aggressiivinen.

PALVELUT

Kunnan palveluksessa oleva geriatri käy kerran viikossa ryhmäkodissa ja tapaa tuolloin myös asukkaita. Hänelle voi soittaa tarvittaessa. Kotisairaala tulee tarvittaessa paikalle. Hätätilanteissa asukas voidaan viedä Hyvinkään sairaalan poliklinikalle. Lääkkeet tulevat pääsääntöisesti koneellisena annosjakeluna sopimus apteekista. Rauhoittavien- ja unilääkkeiden käyttö oli

hoitajan kertoman mukaan vähäistä, ja lääkkeiden säilytys vaikutti tarkastajien mielestä asianmukaiselta.

Omaa fysioterapeuttia tai kuntohoitajaa ei Riihikodossa ollut, mitä pidettiin puutteena. Jotkut asukkaat ostivat fysioterapiapalveluita ja lääkärin läheteellä sai tarvittaessa lähetteen fysioterapeutille. Talossa oli nimettyjä ergonomiavastuuhenkilöitä, mutta heidän työnkuvansa ei vastaa fysioterapiaa. Näin ollen vanhusten liikunnallinen ohjaus jäi pitkälti hoitajien kuntouttavan työnteon varaan.

Suun hygieniasta ja terveydestä huolehdittiin hyvin. Paitsi päivittäisiä hampaiden pesuja hoitajat pyrkivät seuraamaan, onko vanhuksella suussa kipuja. Pesut merkittiin hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Tämä ilmeni tarkastetuista asiakasmerkinnöistä. Kunnan hammaslääkäri tuli tarvittaessa ryhmäkodille ja tutki ja hoiti potilaan suun paikan päällä. Tämän lisäksi hammaslääkäri ja suuhygienisti kävivät kerran vuodessa Tammikodossa ja tarkastivat ja hoitivat asukkaiden suut.

Asukkailla oli omat tyylikkää ja tilavat kylpyhuoneet, joissa heidät suihkutettiin tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran viikossa. Ryhmäkodissa on myös sauna, joka lämmitetään tarvittaessa.

Kaikki asukkaat viedään wc:hen useamman kerran päivässä, vaikka he käyttäisivät vaippoja. Märissä vaipoissa ei tarvinnut kenenkään olla hoitajien kertoman mukaan.

Ateria / kahvihetkiä oli päivässä periaatteessa viisi, mutta välipalaa oli aina tarjolla, myös yöllä. Riihikodossa ei ollut omaa keittiötä, vaan lämpimät ateriat tulivat Tuusulan terveyskeskuksen keittiöstä. Vanhusten juomista tarkkailtiin aina aterioinnin yhteydessä. Erityisiä nesteytyslistoja käytettiin vatsataudin yhteydessä ja asukkaan kunnon heiketessä. Pääosin ateriointi tapahtui yhteistilassa, mutta sellaiselle asukkaalle, joka ei ollut tottunut aterioimaan muiden kanssa, kätettiin ateria hieman syrjemmälle tai vietiin se hänen huoneeseensa. Hoitajien mielestä ateriointitietä oli riittävästi aikaa, vaikka asukasta tarvitsisi auttaa aterioinnissa.

Asukkaiden ulkoilu ja virkistystoiminta vaikuttivat kerrotun mukaan varsin hyvältä ja monipuoliselta. Ulkoilutus merkittiin asiakkaan HOPA:aan. Varsinainen ulkoilukausi oli vilkkaimmillaan keväästä syksyyn, mutta asiakkaita vietiin palveluasumisen esimiehen kertoman mukaan heidän toiveidensa mukaan ulos myös talvisin. Tarkastajat tarkistivat viiden asukkaan päivittäiskirjaukset viikon ajalta kesäkuussa 2018. Niiden mukaan vain yksi asukas oli viety ulkoilemaan hoitajan avustamana. Merkinnän mukaan asukas oli iloinnut ulkoilusta. Osastolla oli kolme viihdytystä suurta parveketta, joissa oli kukkia ja asianmukaiset kalusteet. Parvekkeiden kynnysluokat eivät olleet tarkastajien mielestä aivan asianmukaiset. Aidattua piha-aluetta oltiin laajentamassa nykyistä toimivammaksi.

Palveluasumisen esimies kertoi, että varsinaiset ulkoilut ja asioinnit tapahtuivat usein lähikaupassa, kahviossa tai läheisissä puistoissa. Henkilökunta huolehti pääsääntöisesti asiakkaiden ulkoilutuksesta, mutta kesäksi oli palkattu myös kesänuori jokaiseen ryhmäkotiin tähän tehtävään ja puuhastelemaan vanhusten kanssa. Erilaiset vapaaehtoisjärjestöt osallistuivat myös ulkoilutukseen.

Viihdytystä tarjosivat viisi kesäretkeä, yhteistyö lähikoulun ja päiväkodin kanssa, järjestöjen viihdehetket, seurakunta ja hoitajien itsejärjestämät mummodiskot, bingo, muistelu- ja lehdenluku-tuokiot, laulu- ja musiikkituokiot ja tuolijumppa. Kuitenkaan asukkaiden osallistumista tällaisiin toimintoihin ei näkynyt päivittäismerkinnoissa, tv:n katselu kylläkin.

Kohde oli täysin esteetön lukuun ottamatta edellä mainittuja parvekeluiskia, jotka olisivat pienellä vaivalla kunnostettavissa. Asukkailla oli hälytysrannekkeet, jotka antoivat myös signaalia / käyrää asukkaan vireystilasta.

Palveluasumisen esimies kertoi, että kun uusi asukas tulee osastolle, hän on usein ollut kotihoidon asiakas ja kunnan sosiaalitoimessa on jo hänestä perustietoja. Hoitoneuvotteluun osallistuvat Riihikodon sosiaaliohjaaja, asukkaalle nimetty omahoitaja, sairaanhoitaja ja omainen – asukas vointinsa mukaan. Tällöin käydään läpi asukkaan elämänkaari, toivomukset, päivärytmi ja ruokailu, jotta asukkaan elämä jatkuisi mahdollisimman omanlaisena hoivakodissa. Ensimmäinen palvelusuunnitelma valmistuu noin kuukauden päästä ja se käydään vielä omaisen kanssa läpi. Palvelusuunnitelma tarkastetaan tarpeen vaatiessa ja vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Keskusteltiin asukkaiden itsemääräämisoikeuksista ja heihin kohdistettavista rajoitustoimenpiteistä. Palveluasumisen esimies kertoi, että asukkaat saavat itse päättää milloin heräävät, aamupalaa on heille tarjolla. Jotkut asukkaat valvovat myöhään tv:tä katsellen, osa haluaa nukkumaan jo ennen iltapalaa.

Ryhmäkodin ovet ovat lukitut, koska kaikilla asukkailla on muistisairaus. Muita rajoitustoimenpiteitä olivat lääkärin päätöksellä hygieniahaalari, erilaiset istumavyöt ja sängynlaitojen korotus. Palveluasumisen esimies kertoi, että rajoituksista keskustellaan myös omaisten kanssa, niitä seurataan ja arvioidaan ja niistä luovutaan heti, kun asukas ei rajoitetta tarvitse. Rajoituksesta tehdään merkintä hoitokertomukseen.

Joillain asukkailla on edunvalvoja. Mikäli asukkaalla on rahavaroja osastolla, ne säilytetään lukitussa kaapissa, kirjanpito on palveluasumisen esimiehen kertoman mukaan huolellista ja rahoja käytetään asukkaan tarpeisiin kahden hoitajan kuittauksella.

Asukkaat saavat tarvitsemansa saattohoidon osastolla. Omaisten toivotaan osallistuvan saattohoitoon ja he saavat aterioita ja yöpyä asiakkaan kanssa. Palveluasumisen esimies kertoi, että hoitohenkilökuntaa saadaan lisätä tarpeen mukaan. Kivunlääkityksestä huolehtii lääkäri ja kotisairaanhoito. Kuollutta asukasta muistetaan asettamalla hänen valokuvansa ja kynttilä yhteisiin tiloihin. Omaisille lähetetään suruadressi. Hoitajat ovat saaneet saattohoitokoulutusta, mutta toivoisivat sitä lisää.

HENKILÖKUNTA

Tammikodon kaikki työntekijät olivat tarkastushetkellä naisia. Heistä kaksi on sairaanhoitajaa, kaksitoista lähihoitajaa ja kaksi laitoshoitajaa. Mitoitus on 0,58. Aamussa työskentelee 4-5, iltassa 4 ja yöllä 1. Esimies piti määrää kohtuullisena. Vaihtuvuus osastolla on vähäinen. Hoitajat kertoivat, että hyvät työtoverit auttavat jaksamaan.

Asukkaille ja heidän omaisilleen hoitajat arvioivat jäävän aikaa, kaikki aika ei mene hoitotyöhön. Tarvittaessa asukkaan asioissa voi kääntyä kunnan sosiaaliohjaajan puoleen.

Omavalvontasuunnitelma oli esillä ryhmäkodin ilmoitustaululla, mutta ei netissä. Palveluasumisen esimies ilmoitti tarkastuksen jälkeisenä päivänä, että se on nyt myös netissä. Tarkastajat pitivät omavalvontasuunnitelmaa asianmukaisesti laadittuna. Palveluasumisen esimies kertoi, että ryhmäkodin työntekijät olivat ilmoittaneet hänelle, jos havaitisivat kaltoinkohtelua, joka oli ollut epäasiallista asiakkaan puhuttamista. Palveluasumisen esimies oli puuttanut asiaan välittömästi ja asia oli korjaantunut.

YKSITYISYYS

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuonna 2018 on oikeus yksityisyyteen. Tämän vuoksi tarkastuksilla kiinnitetään erityisesti huomiota myös siihen, miten tarkastuskohhteessa huomioidaan henkilön yksityisyys ja toimitaan niin, että mm. toimintatavoissa ja kohte- lussa yksityisyys toteutuu paremmin.

Tarkastajat arvioivat, että asukkaiden yksityisyys oli asianmukaisesti hoidettu. Omat huoneet mahdollistivat sekä luottamuksellisen keskustelun että erilaiset yksityisyyttä edellyttävät toimen- piteet. Huoneet olivat viihtyisät, yhteiset tilat avarat, ja osaston toisessa päässä oli kaunis kir- jastonurkkaus, jonne saattoi halutessaan mennä vieraiden tai hoitajien kanssa istuksimaan ja puhumaan asioista. Myös aterioinnin yksityisyys ja rauha suotiin sitä toivoville.

TARKASTUSHAVAINNOT

Riihikodon Tammikoto arviotiin ilmapiiriltään rauhalliseksi ja sisäilmaltaan raikkaaksi yksiköksi. Hoitajien ja asukkaiden välit olivat ystävälliset. Asukkaista osa viihtyi ryhmissä, osa istuskeli yksikseen. Palveluasumisen esimies esitteli kaikki hoitajat tarkastajille ja kaikki kertoivat viihty- vänsä ja pitävänsä työstään. Tämä välittyi yksikön kotoisassa tunnelmassa. Yksi asukkaista antoi luvan tutustua huoneeseensa. Hän kertoi viihtyvänsä oikein hyvin ja kehuu hoitajia. Toinen kertoi ruuan olevan keskinkertaista.

Vaikka Tammikodon asukasmäärä on suuri, niin siellä oli rauhallista.

Tarkastetut asiakirjat: palotarkastuspöytäkirja, Haiprot (selostuksineen), HOPAT ja päivittäiskir- jaukset viidestä asukkaasta kuukaudelta.

APULAIISOIKESASIAMIES MAIJA SAKSLININ ARVIO

Totean tarkastajilta saamani palautteen perusteella, että tarkastushetkellä ilmapiiri Riihikodon Tammikodossa asukkaiden ja hoitajien kesken vaikutti rauhalliselta ja ystävälliseltä.

Arvioni mukaan Riihikodon Tammikodossa asukkaat saavat laadukkaita lääkärin ja hammas- hoidon palveluita.

Sen sijaan pidän puutteena, että 88 –paikkaisessa Riihikodossa ei ole käytettävissä fysiotera- peuttipalveluita. Pidän fysioterapiapalvelujen käytettävyyttä erittäin tärkeänä muistisairaiden vanhusten hoidossa heidän toimintakykynsä ylläpitäjänä. Pyydän Tuusulan sosiaali- ja terveys- lautakuntaa harkitsemaan, miten se voisi näitä palveluita Riihikodossa jatkossa järjestää.

Vanhuksilla on oikeus riittävään ulkoiluun ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja virikkeellisyys- teen. Asumispalvelujen esimiehen kertoman mukaan asia vaikutti olevan kunnossa, mutta tar- kastajien jälkikäteen tarkastamien asiakasmerkintöjen perusteella ei ollut mahdollista varmistua siitä, että asiakkaat olisivat ulkoilleet. Totean, että asiakasmerkinnöistä tulee näkyä asukkaan tosiasiallinen päivän kulku, ei vain hoivan perusasiat. Kun asukas ulkoilee avustettuna tai osal- listuu kesäretkelle tai jumppatuokioon, on nämä asiat kirjattava asiakasasiakirjoihin. Muuten ei ole jälkikäteen todettavissa toteutuuko palvelusuunnitelma myös ulkoilun ja virkistykseen osalta. Kiinnitän Tammikodon henkilökunnan huomiota riittäviin asiakasmerkintöihin, joista tulee ilmetä paitsi perushoiva, myös palvelun tosiasiallinen laatu ja monipuolisuus.

Laadukas saattohoito on ihmisen perusoikeus ja tarkastajilta saamani selvityksen mukaan siihen oli Tammikodossa pyritty paneutumaan. Hoitajat kuitenkin toivoivat saavansa täydennyskoulutusta saattohoitoon. Pyydän Tuusulan sosiaali- ja terveyslautakuntaa ilmoittamaan minulle, miten sillä on tarkoitus asiassa toimia.

Tarkastajani havaitsivat, että muuten asianmukaisesti varustetussa Tammikodossa parvekkeiden kynnyksien saattoi vaikeuttaa vanhusten oma-aloitteista siirtymistä muuten laadukkaille terasseille. Pyydän Tuusulan sosiaali- ja terveyslautakuntaa ilmoittamaan minulle, miten se aikoo korjata puutteen.

Pyydän Tuusulan sosiaali- ja terveyslautakuntaa ilmoittamaan minulle **20.10.2018** mennessä, mihin toimenpiteisiin tässä esittämäni arviot ovat antaneet aiheita.

Tämä tarkastuspöytäkirja pyydetään pitämään esillä Riihikodon ja Tammikodon ilmoitustauluilla kolmen kuukauden ajan tästä päivästä lukien.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Pirkko Äijälä-Roudasmaa
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri